

תורת המשחקים בשבת וביו"ט - שיעור 909

I. ההקדמה - אסור לשחוק בשבת וביום טוב בכל מיני שחוק שאין בו תועלת
 בידיעת חכמת השחוק ההוא ואף בחול יזהר משום מושב לצים (מ"ב של"ח - סק"ח) שהביא דעת המהר"א (ששון) ועיין בכף החיים (של"ח - סק"ט) שהביא דברי המרדכי דהעוסק במשחקים הוא בנידוי ולכן כל הדברים שאמורים בשיעור הזה הוא לגבי ילדים שלמטה מגיל בר מצוה ולאחרים ודאי רצוי שימנעו עצמם ממשחק בשבת מ"מ אין למחות בנשים וקטנים דמוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (מ"ב ש"ח - ק"ח)

II. שבת Playing ball on

(א) עיין בב"י (ס"ס ש"ח) שהביא הירושלמי (תענית פ"ד) שעיר טור שמעון נחרב משום הזנות וי"א שהיו משחקין בכדור והשו"ע (ש"ח - מ"ה) פסק שאסור לשחק בכדור בשבת אבל הרמ"א כתב "דנהגו להקל" (תוספות ביצה י"ג).

(ב) עיין בספר שבות יצחק (ט"ט) שהביא בשם רב אלישיב דלא אסר השו"ע לטלטל כדור אלא באבן או בעץ שהינם למשחק ע"י יחוד דאין יחוד מועיל לתשמיש של משחק משא"כ במשחק המיוצר מתחילתו לצורך משחק כיון שנעשה בו מעשה חשיב כלי אפילו שאינם ראויים לצור עפ"י צלוחית דממאסי דכיון שמשחקין בו להוי כלי משום עצמו מ"מ קשה אמאי לא אסור מטעם טור שמעון נחרב משום שמשחקין בכדור ועיין ברמ"א "ונהגו להקל" ועיין בתשובת הרמ"א (ל"ה) שלשון ונהגו אין כוונתו לפסוק כן אלא שכן נהגו ודוקא הלשון "ונהגין להקל" הוא פסק לכתחלה ועיין בהגר"א (ש"ח - מ"ה) שנחרב העיר משום איסור הוצאה שהיו משחקים ברה"ר

(ג) למעשה הרמ"א כתב ונהגו להקל אפילו לגדולים וכ"ש לקטנים ועיין שו"ת אור לציון (ז - 97 ר"ז) שכתב שפשוט הוא שדבר שמותר לבני אשכנז יש להתיר לקטן מבני ספרד

III. משחק גולות Playing with marbles

השו"ע (של"ח - ה) כתב דאין שוחקים באגוזים וכיוצא בו (ע"ג קרקע) משום אשווי גומות עיין בבה"ל (של"ז - ז ד"ה ויש) שכתב כיון דבזמננו שרוב הבתים מרוצפים כבר אין לגזור אטו אינם מרוצפים ולכן מותר לשחק בבית המרוצף בגולות אבל בחצר הבית המרוצפת יש אוסרים (שש"כ ט"ז - הערה י"ז) איברא בפרק כ"ג (הערה י) כתב בשם הגרש"ז אויערבך דרואים את החצר המרוצפת כהמשך לבית המרוצף ואפילו אינה מקורה ולא גזרינן חצר מרוצפת אטו שאינה מרוצפת וצ"ע וע"ע בקצות השלחן (קמ"ז - סק"ס) ובספר שביתת השבת (מלחמת חורש - כ"ח) שכתבו דלא מהני שבתי העיר מרוצפין דכיון שהדרך לשחק בחצירות וברחובות אסור אפילו בקרקע מרוצפת משא"כ בכיבוד בבית שאין הדרך לכבד את החצר

IV. Scrabble and Deluxe Scrabble

(א) עיין באג"מ (ה - כ"ז - י"ד) דמשחק זה שהאותיות נאחזות במקומן במשבצות הוי מוקצה כיון דאסור לשחק במשחק זה בשבת אכן אם ילדים משחקים בחתיכות המשחק או שהשתמש בו כדי ללמד צורות האותיות אז לא הו"ל מוקצה משמע שהוא כלי שמלאכתו לאיסור ועיין באג"מ (ח - קל"ה) וכ"כ השש"כ (ט"ז - כ"ג) אבל בלא מסגרת מותר

(ב) בספר שלמי יהודה (97 ב) כתב בשם רב אלישיב דאסור למסדר אחד ליד השני אפילו בלי מסגרת אבל אינם מוקצים דכיון דאינו מיוחד לאיסור רק רוב תשמישו לאיסור (בה"ל ש"ח - ג ד"ה קורדוס)

(ג) עיין בחיי אדם (כלל ל"ח - י"ח) דאין לשחוק בשום שחוק שדרך לכתוב ואפילו בדרך שחוק שמא יכתבו ולהרויח הכל אסור דהוי כמקח וממכר

V. Puzzles

עיין בשש"כ (ט"ז - כ"ג) דאם יקבע את המלה או את התמונה במסגרת והחלקים השונים מתחברים אסור משום כותב וכ"כ האג"מ (ה"ל) ורב אלישיב (ה"ל) וע"ע בשו"ת אור לציון (ז - 97 רע"ז) שכתב דלא גזרו על משחק של קטנים וגם Deluxe Scrabble מותר

Chess, Checkers, and other board games .VI

מעיקר הדין מותר לשחק בו (של"ס - ה) ומ"מ יש להחמיר ולכן אינו מוקצה (מ"ב סק"ח) ושלמי יהודה דף ס"א - ח) ביאור הדבר היכא שאין משתמשים בהמשחק משום חומרא בעלמא יש אומרים שאינו מוקצה (הלבוש) וי"א שהוא מלאכתו לאיסור (מג"א) ועיין בה"ל (של"ס - ח ד"ה חסור) אמנם האג"מ (ה - כ"ז - י) כתב דאפילו במשחקים אלו שאסורים משום עובדא דחול אכן כיון דמיוחדים לקטנים לא הו"ל מוקצה משמע אם אינם מיוחדים לקטנים והוא עובדא דחול הוי מוקצה ופמ"ג היה מסופק בדבר (בה"ל ה"ל) וטוב לקנות משחק של שח מט מיוחד לשבת כמו כל עובדא דחול

Imitation money games .VII

עייין בשש"כ (ט"ז - פ"ד) דכיון דלאו כסף ממש הוא שרינן בכל גווני מ"מ טוב להמנע ממשחקים הריכוז (Monopoly) וסביבון (Dreidel) בשבת ולהחיי אדם (ה"ל) אי חשש כתיבה אסור

Dice and card games .VIII

משחקי קוביא כגון סבלנות מותרים בשבת (שש"כ ט"ז - ל"ג Chutes and Ladders) ולא דמי לקוביא (מ"ב של"ז - סק"ז) שהוא אבק גזל דאסור מדרבנן אף בחול לדעת הרמב"ם

Music sheets .IX

ספר שמראה איך לנגן שירים בכלי שיר הוא כלי שמלאכתו לאיסור (שלמי יהודה דף ז"ד בשם רב אלישיב) וע"ע באג"מ (ה - כ"ג) דדבר שמלאכתו לאיסור פירושו דבר שעושה בו איסור ולא דבר שנעשה ע"י איסור

Blowing bubbles .X

עייין בשש"כ (ט"ז - הערה פ"ח) דאין לעשות בלונים במי סבון אך אין למנוע ילדים מלעשות כן דהרי הבלונים אין להם כל קיום מ"מ יש נוהגים להקל לשטוף כלים בחומרי ניקוי הגם שהם מעלים קצף ואין בכך משום איסור נולד דשאני התם שאינו מתכוין לעשות קצף משא"כ בני"ד שכל כוונתו לעשות הבלונים מן מי הסבון אמנם עיין באג"מ (ח - קי"ג) שכתב דאסור להתרחץ עם בורית לח ואיסורו משום ממחק ולא משום נולד

Bicycles & Tricycles .XI

א) אופניים המיוחד להוצאה הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור אף במקום עירוב משא"כ תלת אופן (tricycle) (טלטולי שבת דף 24 בשם רב משה) ועיין בכף החיים (ת"ד - סק"ח) דאין איסור ברכיבה אם העיר מעורבת

ב) רב אלישיב פסק כיון שהאיסור לקטן לרכוב עליו הוא רק מחמת חומרא לכן אינם מוקצים ואם הם של גדול הוא ככלי שמלאכתו לאיסור (שלמי יהודה ז"ז)

ג) עיין בשו"ת ציץ אליעזר (ז - ל - ח) שרכיבה אסור משום (c) עובדין דחול (ג) גזירה שמא יצא חוץ לתחום (ג) גזירה שמא יתקן מנא

Inflating toys (balloons etc.) on שבת .XII

א) עיין בשש"כ (ט"ז - ח) שכתב דכדורים שהדרך לנפח בהם אויר ולקשור אותם הרי הם מוקצה בשבת וביו"ט (כמו מוכין לשיטת הרמב"ם) אבל אם שאין דרך לקושרם מותר דכל שאין בו טורח גדול וגם אין בו אומנות שפיר שרי דהו"ל ככלי של פרקים שאין לחוש לשמא יתקע ואפילו במשאבה (pump) מותר (בשם הרשז"א)

ב) ועיין ביסודי ישורון (ד - זף ר"ע) שמחלק בין חדש לישן וזה כחדש שהוא דומיא למוכין (ש"מ - ח) ולכן אסור ויש אומרים דכל האויר שבעולם חשיב כדבר אחד ואין זה דומה למוכין (שש"כ ג - ט"ז - כ"ד) וה"ה בגלגל גומי שיושבים עליו יש להתיר אמנם החלקת יעקב (ג - קי"ט) כתב דהאויר שמנפח להכר כיון שלא היה שם הוי ככתחלה ואסור מן התורה משום עשיית כלי (ש"מ - ח) וכ"כ המ"ב (שי"ז - סקי"ח צ"ס ס"ח) דלמנעל ישן אסור להכניס רצועה אפילו ממנעל אחר והשו"ת אור לציון (ר"ז צ"ן ל"א ש"א) כתב דכל כלי שנתבטל לגמרי יש בפתיחתו משום תיקון מנא

ג) עיין בשו"ת מחזה אליהו (ס"ט - ז) שכתב לנפוח אויר לתוך כר גומי שישנים עליו

כלילה והדרך הוא להוציא האויר ממנו ביום מותר מאחר דזהו הרכבה לזמן בלבד ודומה למילוי בקבוק גומי של מטה עם מים חמין דאינו אסור משום עשיית כלי אמנם לנפח גלגל של אופנים או כדור שהוא מילוי תמידי אסור מן התורה כמוכין חדתי לכר כהריטב"א (שבת מ"ח) ולנפוח אויר לתוך באלון שעשו מגומי דק ביותר ומתפוצץ בקל לא נכון (כרמ"א של"ז - ז' ובה"ל ד"ה שלא ישתזרו קיסמיהם) שיש זילותא דשבת אפילו אין פסיק רישא שישבר ונראה לי דאם יש לדמה דבר לדבר בענין מכבדות העשויים מקיסומים לדברים אחרים כמו בנידן דידן הכל אסור

(ד) עיין באג"מ (ח"מ ז' - מ"ז - ג) שכתב דהנפיחה ואח"כ הוצאת האויר ממנו הוא התשמיש של הבאלון (כמו כיסוי כלים) ואין איסור בדבר וכ"כ הבאר משה (ז' - כ) דמותר אפילו באלון שיש דמות צורה מסוימת ומשמע אפילו במילוי תמידי

XIII. אם מותר לשחק בלגו ושאר משחקי הרכבה (playing with Lego blocks)

(א) עיין בשו"ת אור לציון (ז' - מ"ז - ה) דהוי ככסוי הכלים שכיון שדרכו לפרקו ולהחזירו תמיד כמבואר ממג"א (שי"ג - סק"ז) ואף אם רוצים לקיים לזמן מרובה ג"כ מותר ומותר דוקא לבנות אבל לבנים יש להמנע מלתת להם לשחק שלא יתרגלו בכיטול תורה ועיין בברכי יוסף (של"ח - ה)

(ב) ועיין בשש"כ (ט"ז - י"ח) בשם הגרשז"א דאבני פלא שרגילין לעשות בהן צורות שונות אפשר דחשיב כל פעם כעושה דבר חדש ולא דמי למטה רפויה דמותר להחזירה אך מ"מ לקטן שלא הגיע למצוות אין לחוש ועוד דכיון שהוא צעצוע של ילדים אין זה נחשב אפילו בגדר של בנין ארעי ולא גזרו בו רבנן ודומה לפריסת טלית שאוחזין אותה בידיים דאינו חשיב אוהל אפילו כדי להגן בפני הגשם ועוד אפשר דנידן דידן דומה לכיסוי של כלים דשרי אפילו ע"י ברוג משום דרגילין לסגור ולפתוח תמיד

(ג) עיין באג"מ (ה' - ז' - כ"ז) דאין ליתן לילדים שישחקו במשחקים של בנין וסתירה אכן אין דינן כמוקצה כיון שהקטנים משתמשים בו בעצמם

XIV. עריכת משחק ע"י ספרינג (שבת winding toys)

(א) עיין בשו"ת מנחת שלמה (ט' - ד"ה זרס) שכתב דמותר למתוח קפיץ של צעצוע ילדים כעין רכבת ואטו כדי לצחק בו כמו שמותר לפתוח דלת שהיא חוזרת ונסגרת ע"י קפיץ שהוא בגדר כסא של פרקים (ש"ט"ו - ה) ושאני עריכת שעון שנפסק לפי האוסרים (מ"ב של"ח - סק"ט"ו) שעיקר תיקונו הוא שיהא נמצא תמיד במצב כזה שיכול להורות את השעה ואין שום תועלת בזה שהשעון פוסק והו"ל ככלי שדרכו להתקלקל תמיד וצריכים בכל פעם לתקנו (ש"ח - ו) משא"כ מטה וכוס של פרקים (שי"ג - ו) שהפירוק נעשה ברצון שפיר אמרינן דגם בשעה שהוא מפורק אינו חשיב כלל כמקולקל וה"ה בנידן דידן למתוח קפיץ של צעצוע דזה דרך תשמישו וברצון נפסק ודומה לכוס של פרקים שמותר לפרקו ולהחזירו ברפויה לדברי הכל וכ"כ השו"ת באר משה (ו' - ל"ז) ועוד כתב המנחת שלמה דיהא מותר להפעיל את המאוורר או המקרר ע"י זרם חשמלי דהכנסת הזרם חשיב רק כמשתמש ולא כמתקן וצ"ע ועיין בשו"ת אור לציון (דף רע"ג) שכתב להתיר משום דהוי ככוס של פרקים ברפויה

(ב) וע"ע בספר טלטולי שבת (דף 28) שכתב דשמע מרב משה פיינשטיין דעריכת המשחקים כאילו דומה ממש לעריכת השעון (של"ח - ג) לפי הח"א דיש איסור תורה ומ"מ אינם מוקצים משום דעומדים ומיוחדים לילדים ועיין בחזו"א (ג' - ט' ד"ה כתב סח"ה) דכתב דע"י עריכת השעון יוצר כח חדש בהמסוכב שידחוק על האופנים שינועו כולם וזו היא בונה או מכה בפטיש וע"ע במנחת שלמה (דף ע"ח אות 6) שפלג על דבריו וכ"כ הספר שלמי יהודה (דף ג"ג - אות י"ח) שכתב בשם רב אלישיב דעריכת הצעצועים אסור אבל דינם ככלי שמלאכתו לאיסור

XV. צעצועים העשויים בהכרח להוציא ניצוצי אש spark generating toys

אין כל היתר לשחק בהם כיון דמתכוין להוציא אש וגם לא חשיב מקלקל מכיון שעומד לכך (שש"כ ט"ז - י"ד והערה מ) משא"כ בבגדים עשויים מחומר סינטטי דמותר ללובשם גם אם בשעת לכישתם נוצרים כעין ניצוצות שאינן מתכוין לכלום ועיין בפמ"ג (תק"ג מ"ז סק"ח) דמכה בכרזל על אבן ויוצאין ניצוצי אש לאו הבערה הוא